

Tuomas Zacheus, Viivi Mäkinen, Minna Lyons

Accepted for publication in Kasvatus

Etnisestä taustasta johtuva epäasiallinen kohtelu ja siihen puuttumista selittävät tekijät korkeakoulujopiskelijoilla Suomessa

Artikkelissa tarkastellaan etnisestä taustasta johtuvaa epäasiallista kohtelua Suomen korkeakouluissa, siihen puuttumisen yleisyyttä sivustakatsojien toimesta sekä sitä, mitkä tekijät ovat yhteydessä epäasialliseen kohteluun puuttumiseen. Tutkimusaineistona on Suomen korkeakoulujen ainejärjestöille lähetetty kysely (n = 870). Tutkimus osoitti, että etnisen taustan perusteella tapahtuvaan epäasialliseen kohteluun puuttuminen sekä sen näkeminen, että muut sivustakatsojat puuttuvat epäasialliseen kohteluun, oli harvinaista Suomen korkeakouluissa. Etnisiin vähemmistöihin kuuluvat sanoivat puuttuvansa yleisemmin näkemäänsä epäasialliseen kohteluun kuin etniseen enemmistöön kuuluvat. Ne, joita oli kohdeltu etnisen taustansa takia epäasiallisesti muiden opiskelijoiden, opettajien tai muun korkeakoulun henkilökunnan toimesta, reagoivat yleisemmin näkemäänsä epäasialliseen kohteluun kuin sellaiset, joita ei oltu kohdeltu epäasiallisesti. Lineaarisen regressioanalyysin perusteella neljä selittävää muuttujaa ennustivat etnisen taustan perusteella tapahtuvaan epäasialliseen kohteluun puuttumista. Parhaiten puuttumista ennusti sen näkeminen, että joku muu on joskus reagoinut epäasialliseen kohteluun. Myös se, mitä enemmän kanssaopiskelijoita oli havaittu kohdeltavan epäasiallisesti, ystävien ja läheisten opiskelutovereiden asettamat odotukset epäasialliseen kohteluun puuttumisesta sekä vuorovaikutuksen määrä muiden kuin omaa etniseen ryhmään kuuluvien kanssa ennustivat sivullisten aktiivisuutta.

Asiasanat: Sivustakatsoja, rasismi, syrjintä, korkeakoulu, yliopisto

Johdanto

Sivustakatsoja-ilmiön tutkimus on alun perin lähtenyt sen pohdinnasta, miksi väkivaltatilanteissa sivulliset puuttuvat tai eivät puutu näkemäänsä väkivaltaan. Miksi osa väkivaltaista tilannetta todistavista ihmisistä menee väliin, kun toista ihmistä pahoinpidellään ja osa ei? (Darley & Latane 1968.) Asia on edelleen ajankohtainen, kuten muun muassa

George Floyd juniorin kuolemantapaus poliisiväkivallan seurauksena Yhdysvalloissa vuonna 2020 osoittaa (Murrell 2020).

Sivustakatsojanäkökulmaa on hyödynnetty myös seksuaaliseen häirintään liittyvissä tutkimuksissa (esim. Herry & Mulvey 2022; Mainwaring ym. 2023; McMahon, Burnham & Banyard 2020;) Sen sijaan rasismien ja syrjinnän osalta sivustakatsojien tutkiminen on ollut harvinaisempaa. Suomessa sivustakatsojien toimintaa on tutkittu lähinnä koulukiusaamistapauksissa (Salmivalli 2014; Salmivalli, Voeten & Poskiparta 2011). Huomattavasti sivustakatsojanäkökulmaa yleisemmin rasismien tutkimuksessa on keskitytty joko uhrien kokemuksiin tai enemmistöryhmien asenteisiin vähemmistöjä kohtaan.

Rasismia kiistämättä esiintyy Suomessa. Suomi on ollut rasismien kärkimaa kahdessa Euroopan Unionin perusoikeusviraston (FRA), tummaihoisiin ihmisiin kohdistuvassa vertailevassa tutkimuksessa (FRA 2018; FRA 2023). Samoin poliisin viharikostilastot osoittavat rasismien olemassaolon (Rauta 2022). Se, miksi rasismiin ei puututa, voi johtua useista tekijöistä, kuten vastuun pakoilusta, tapahtumaan liittyvistä sosiaalisista tai fyysisistä riskeistä, keinojen puutteesta tai kyvyttömyydestä tunnistaa tapahtuma rasistiseksi (esim. Nelson ym. 2011; Sue ym. 2019; Vianden & Gruber 2020.) Tarvitaan kuitenkin lisää tietoa sivustakatsojien käyttäytymisestä rasismien ja syrjinnän tapauksissa, jotta voidaan luoda rasismiin puuttumista helpottavia malleja.

Rasismi perustuu kestäättömiin yleistyksiin. Rasismissa ihmisten yksilölliset piirteet häivytetään ja heidän katsotaan olevan yhtä kuin ryhmänsä edustajia. Rasismissa jonkun ominaisuuden perusteella rajatun ihmisryhmän edustajien käsitetään olevan tietynlaisia, minkä katsotaan poikkeavan siitä, millaisia ihmisten pitäisi olla. (Sinokki 2017, 279–280.) Määriteltiin rasismi sitten ideologisiksi näkemyksiksi ihmisrotujen tai kulttuurien olemassaolosta ja eriarvoisuudesta (Häkkinen & Mattila 2011, 14), sosiaalisesti tuotetuksi kuvaukseksi ihmisryhmien eriarvoisuudesta (Leonardo & Grubb 2014, 148–149; Sleeter & Delgado Bernal 2004, 246), rodullistamiseksi, jossa ihmisten ajatellaan muodostavan selkeitä, rodunkaltaisia luokkia (Puuronen 2011; Sinokki 2017, 284–286), värisokeaksi ajatteluksi, jossa rasismien olemassaoloa ei tunnusteta (Olneck 2004, 383), syrjinnäksi alkuperän, kansalaisuuden, kielen tai uskonnon perusteella (Yhdenvertaisuuslaki 8 §, 1325 / 2014) tai kiihottamiseksi kansanryhmää vastaan (Rikoslaki 10 §, 13.5.2011 / 511), monet rasismien muodot ovat juurtuneet osaksi myös arjen käytäntöjä, hankaloittaen esimerkiksi työllistymistä

(Liebkind, Larja & Brylka 2016) tai asunnon saamista (Öblom & Antfolk 2017). Myös mikroaggressiot, joissa kielelliset ja ei-kielelliset vähättelyt, pilkkaamiset, mitätöinnit tai loukkaukset kohdistuvat vähemmistöryhmiin pelkästään ryhmän jäsenyyden perusteella, ovat osa rasistista yhteiskuntaa. Termi "mikro" viittaa mikroaggressioiden hienovaraiseen luonteeseen, jolloin ulkopuolisten on vaikea havaita niitä ja joita monet pitävät pieninä tai merkityksettöminä vaikutukseltaan. Mikroaggressioiden kohteille ne eivät kuitenkaan ole hienovaraisia tai merkityksettömiä. (Hackworth, Kotagal, Bignall, Unaka & Matheny Antommara 2021.)

Rasismia ja syrjintää esiintyy myös koulutuksessa. Muun muassa Isossa-Britanniassa, Yhdysvalloissa, Ruotsissa on herännyt huoli etnisiin vähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden kokemasta rasismista ja syrjinnästä (Ezzedine & Poyrazli 2020; Hurd Trawalter, Jakubow, Johnson & Billingsley 2022; Kristofersson & Hamberg 2022; Wong, Elmorally, Copsey-Blake, Highwood, & Singarayer 2021). Myös Suomessa on viime aikoina käyty julkista keskustelua opiskelijoiden kohtaamasta rasismista korkeakouluissa (esim. Lehtokari ym., YLE, 04.09.2023). Yleisesti suomalainen rasismitutkimus on kuitenkin keskittynyt enemmän alemmille koulutusasteille (esim. Souto 2011; Zacheus 2019).

Sivustakatsojien eli sivullisten toiminnalla on ratkaiseva merkitys rasismien ehkäisyssä, sillä he voivat puuttua paitsi rasismiin, myös auttaa ja tukea uhreja sekä vahvistaa antirasistisia normeja (Lui, Parikh, Katedia, & Jouriles 2022, 296). Sitä vastoin vaikeneminen ja toimimattomuus (hiljainen hyväksyntä) edesauttaa tilanteen säilymistä ennallaan tai mahdollistaa jopa rasismien yleistymisen (Murrell 2020; Szekeres 2022). Lisäksi ei ole oikein siirtää rasismiin puuttumisen taakkaa sen uhreille. Päinvastoin, vastuu puuttumisesta on sivullisilla. (Hackworth ym. 2021.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme etnisestä taustasta johtuvaa epäasiallista kohtelua (kyselylomakkeessa käyttämämme termi tarkka termi on etnisestä taustasta johtuva epäreilu ja ikävä kohtelu, jonka katsomme käsittävän rasismien ja syrjinnän eri muodot), siihen puuttumisen yleisyyttä sekä sitä, mitkä tekijät ovat yhteydessä epäasialliseen kohteluun puuttumiseen ja ennustavat puuttumisen todennäköisyyttä. Oleellista on, että epäasiallisen kohtelun katsotaan tapahtuneen etnisen alkuperän perusteella. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa syrjinnästä ja rasismista, siihen liittyvästä sivustakatsojien toiminnasta korkeakoulumaailmassa sekä siitä saatavien tulosten perusteella rakentaa sivullisaktiivisuutta

lisääviä toimintamalleja. Artikkelin aineistona on Suomen korkeakoulujen ainejärjestöille lähetetty sähköinen kysely, johon vastasi 870 opiskelijaa eri puolilta Suomea.

Monet tekijät vaikuttavat sivullisten puuttumiseen

Klassinen sivustakatsojateoria (Darley & Latané 1968) nojaa käsitykseen, että mitä enemmän väkivaltatilanteessa on sivullisia, sitä epätodennäköisemmin väkivaltaan puututaan. Klassinen teoria olettaa, että nähdessään väkivaltaa yksilö siirtää vastuuta siihen puuttumisesta muille paikalla olijoille, mikä lisää puuttumattomuuden todennäköisyyttä ja joukkoapatiaa. Uudempi tutkimus on kuitenkin osoittanut muun muassa meta-analyysien sekä turvakameramateriaalien avulla, että itse asiassa väkivallan uhria autetaan sitä todennäköisemmin, mitä enemmän sivullisia on paikalla. Muiden läsnäolo on voimavara, jota voidaan hyödyntää hätätilanteessa. Se edellyttää kuitenkin sosiaalisten identiteettisuhteiden ymmärtämistä sivullisten, uhrin ja tekijän välillä. (Levine, Philpot & Kovalenko 2020, 274–275, 283, 285.)

Ensinnäkin, puutomme näkemäämme väkivaltaan (ja luultavasti myös rasismiin) todennäköisemmin, kun näemme merkkejä yhteisestä ryhmäidentiteetistä uhrin kanssa. Esimerkiksi, jos uhrilla on päällään sellaisen jalkapallojoukkueen kannatuspaita, mitä kannatetaan myös sivullisen keskuudessa. (Levine ym. 2020, 280–281.) Toiseksi, sosiaaliset normit eli yksilön uskomukset yhteisestä ja hyväksytystä käyttäytymisestä ryhmässä ovat tärkeitä sivullisten käyttäytymisen selittäjiä. Yksilöt ottavat tietoisesti ja tiedostamattaan vihjeitä muiden käyttäytymisestä omaan käyttäytymiseensä. Mitä merkityksellisempi ryhmä oman identiteetin kannalta on kyseessä, sitä helpommin sen antaman mallin mukaan toimitaan. (Schultz 2022, 444.)

Kolmanneksi, yksilön moraali, empatiakyky, välineet ja kyvyt puuttua epäasialliseen käytökseen ovat keskeisiä tekijöitä, jotka mahdollistivat sivullisten käyttäytymisen muutokseen passiivisista seuraajista aktiivisiksi toimijoiksi (Zhengmeng, Hani & Zainudin 2022, 1941). Neljänneksi, mikäli tapahtumapaikalla on viranomainen, sivulliset puuttuvat harvemmin näkemäänsä epäasialliseen kohteluun kuin ilman viranomaisen paikallaoloa. Sivulliset katsovat, että viranomaisen tehtävänä on puuttua epäasialliseen kohteluun, jolloin heidän itsensä ei tarvitse toimia. (Ashburn-Nardo, Lindsey & Morris 2020, 803–804, 807–808.) Viidenneksi, syrjintää elämässään aiemmin kokeneet sivulliset puuttuvat todennäköisemmin näkemäänsä syrjintään kuin sitä kokemattomat. Näin tapahtuu luultavasti

siksi, että paitsi he osaavat omien kokemustensa avulla samaistua uhrin kokemuksiin paremmin kuin syrjintää kokemattomat, myös siksi, että he omien kokemustensa perusteella tietävät, kuinka toimia. (Lui ym. 2022, 295, 300–301.) Kuudenneksi, syrjintään puuttumattomat sivulliset tulevat puuttumattomuutensa myötä itsekin asenteiltaan suvaitsemattomimmiksi. Näin tapahtuu, koska todennäköisyys oman puuttumattomuuden perusteluun syrjivillä argumenteilla kasvaa. (Szekeres ym. 2022.)

Sivullisten puuttuminen rasismiin ja epäasialliseen kohteluun korkeakouluissa

Rasismi on vähemmistön aikaansaannosta, mutta sen seuraukset ulottuvat huomattavasti suurempaan joukkoon. Campbellin ja Brauerin useista osatutkimuksista koostuvan tutkimussarjan (2021) perusteella tiedetään, että suuressa yhdysvaltalaisyliopistossa valtaosa opiskelijoista ihonväristä riippumatta oli sitä mieltä, että numeerinen vähemmistö (noin 20 %) opiskelijoista aiheuttaa enemmistön kampusalueen rasisisesta syrjinnästä. Asia on luultavasti samalla tavalla myös Yhdysvaltojen ulkopuolella, sillä se on linjassa kuuluisan Pareton periaatteen kanssa, jonka mukaan noin 80 prosenttia seurauksista johtuu 20 prosentista syistä. (Campbell & Brauer 2020, 756, 759, 762, 764.)

Hennelly ym. (2019) tutkivat brittiläisen yliopiston opiskelijoiden suhtautumista muukalaisvihamielisyyteen, homofobiaan, islamvihamielisyyteen ja seksuaaliseen häirintään. Yli 90 prosenttia vastaajista piti näitä kaikkia ei-hyväksyttävinä. Tarkemmat analyysit kuitenkin osoittivat, että vaikka selvä enemmistö opiskelijoista sanoi olevansa valmiita puuttumaan näkemäänsä epäasialliseen kohteluun ja häirintään, sen todennäköisyyteen vaikutti se, tunsivatko he uhrin vai eivät. Mitä läheisempi uhri oli, sitä todennäköisemmin häntä oltiin valmiina auttamaan. Pelko vastareaktiosta oli tyypillisin syy olla auttamatta uhria. Keskeisiä syitä puolestaan olla raportoimatta asiasta eteenpäin viranomaisille olivat huoli seurauksista, huoli väärästä hälytyksestä, epäily järjestelmän tehokkuudesta, halu olla varma siitä, että teko oli ilkeä, halu olla varma siitä, että uhri tulkitse sen vakavaksi sekä uhrin toiveiden huomioiminen. (Hennelly ym. 2019, 413–415, 419–420, 422.)

Isossa-Britanniassa tehdyssä luonnontieteellisten alojen yliopisto-opiskelijoista koostuvassa laadullisessa haastattelututkimuksessa (Wong ym. 2021) haastateltavat jaettiin kolmeen ryhmään suhtautumisessaan rasismiin: naiiveihin (eivät uskoneet ”rotuun” ja rasismiin liittyvillä kysymyksillä olevan merkitystä nyky-yhteiskunnassa), sivullisiin (tarkkailijat,

katsojat tai hiljaisen todistajat) ja uhreihin (rasismia tai rodullista häirintää ja epäoikeudenmukaisuutta kokeneet). Keskeistä tutkimuksessa oli, että sivullisten ryhmässä ei ollut yhtään henkilöä, joka olisi ollut aktiivinen sivullinen. Toisin sanoen, sivulliset katsoivat rasismia sivusta, mutta eivät puuttuneet siihen. Opiskelijat perustelivat puuttumattomuuttaan rasismiin aiemmalla kokemattomuudellaan tai tietämättömyydellään aiheesta. Lisäksi rasismin selitettiin olevan huonoa huumoria tai perustuvan väärinymmärryksiin eikä pahantahtoisuuteen, minkä vuoksi väliintulo ei ole välttämätöntä. (Wong ym. 2021, 365–369.) Vaikenemisen kulttuuri siis vaikeutti rasismiin puuttumista.

Valtasuhteet vaikuttavat epäasialliseen käytökseen puuttumiseen erityisesti silloin, kun se tapahtuu ympäristössä, missä on voimakkaat valtahierarkiat. Näin on esimerkiksi lääketieteen alalla. Kristoferssonin ja Hambergin ruotsalaistutkimuksessa (2022) havaittiin, että sivullisten tuen puute oli tyypillistä etnisiin, kulttuurisiin ja kielellisiin vähemmistöihin kuuluvien lääketieteen opiskelijoiden tarinoissa. Vastaajat olivat kokeneet mitätöintiä, vähättelyä sekä sivuuttamista eli mikroaggressioita koko opintojensa ajan potilaiden, kollegoiden ja esihenkilöiden toimesta. Kun vähemmistöihin kuuluvat kohtasivat työkeitä ja häiritseviä kysymyksiä esimerkiksi taustaansa tai uskontoonsa liittyen tai potilaiden skeptisyyttä hoitoon osallistumista kohtaan, he vaikenivat asiasta. Tarve rakentaa luottamusta esihenkilöihin sekä alempi valta-asema merkitsivät sitä, että heillä ei useinkaan ollut mahdollisuutta ilmaista kritiikkiä epäasialliseen kohteluunsa liittyen edes anonymisti. Koska tukea epäasialliseen kohteluun ei tullut myöskään valtaväestöön kuuluvilta opiskelijatovereilta, vähemmistöopiskelijat keskittyivät oman käyttäytymisensä tai ajattelunsa mukauttamiseen – ei epäoikeudenmukaisen kohtelun haastamiseen.

Edellä mainitun perusteella näyttää selvältä, että jos korkeakoulumaailma halutaan saada etnisesti tasa-arvoisemmaksi, silloin vastuu asiasta on ennen kaikkea tilannetta sivusta katsovalta valtaväestöllä. Hurd työtovereineen (2022, 39–40, 52) on nimittäin havainnut, että jos valkoiset sivulliset eivät tukeneet mustia opiskelijoita heidän sosiaalisessa mediassa kokemassaan rasismissa, mustien opiskelijoiden kuuluvuuden tunne heikkeni. Lisäksi havainnot osoittivat, että myös valkoiset opiskelijat saivat yleisemmin rasistisia viestejä, jos he tukivat rasismin kohteeksi joutuneita. Tähän liittyvä pelko oli keskeinen syy olla vastustamatta rasismia. Mikäli valkoiset kaikesta huolimatta puuttuivat rasismiin, sillä oli selvä rasismia ehkäisevä vaikutus, koska rasististen kommenttien vastustaminen loi antirasistisia sosiaalisia normeja.

Suomessa rasismia korkeakouluissa on tutkittu erittäin vähän, sivustakatsojanäkökulmasta ei tietääksemme lainkaan. Opetus- ja kulttuuriministeriön (2022) selvityksen mukaan Suomalaisten korkeakoulujen välillä oli suuria eroja tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen ja monimuotoisuuden edistämiseen suhtautumisessa. Suomen korkeakouluissa oli myös tehty vähemmän toimenpiteitä tasa-arvon ja monimuotoisuuden edistämiseksi kuin Ruotsissa ja Norjassa. Lisäksi etniseen vähemmistöön kuuluvat korkeakouluissa työskentelevät kokivat mahdollisuutensa uralla etenemiseen selvästi valtaväestöä huonommiksi ja työsuhteidensa laadun epävarmemmiksi. (Jousilahti ym. 2022, 29, 90.)

Tutkimuskysymykset, aineisto ja menetelmät

Tässä artikkelissa vastataan seuraaviin kysymyksiin:

1. Kuinka yleisiä etniseen taustaan liittyvä epäasialliseen kohtelu, sen havaitseminen ja siihen puuttuminen ovat korkeakouluopiskelijoilla Suomessa?
2. Mitkä tekijät selittävät sivullisten puuttumista epäasialliseen kohteluun?

Tutkimusaineisto kerättiin sähköisenä kyselynä, jonka kohteena olivat suomalaisten korkeakoulujen opiskelijat. Kutsu tutkimukseen ja linkki Qualtrics-alustalla toteutettuun kyselyyn lähetettiin kaikkiin niihin Suomen korkeakoulujen ainejärjestöihin (n = 403), joilla oli toimiva sähköpostiosoite. Ainejärjestöjä pyydettiin jakamaan kyselylinkkiä jäsenilleen. Ennen kyselylomakkeeseen siirtymistä vastaajat saivat luettavakseen tiedotteen, jossa kerrottiin pääpiirteittäin tutkimuksen aihepiiri sekä tuotiin ilmi tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja mahdollisuus keskeyttää osallistuminen. Vastaajille myös annettiin tutkijoiden yhteystiedot lisätietojen kysymistä varten. Lisäksi vastaajia kehoitettiin ottamaan yhteyttä oman oppilaitoksen häirintäyhdyshenkilöön, jos he olivat kohdanneet tai havainneet häirintää, syrjintää tai asiatonta kohtelua. Tutkimuksen sensitiivisiin ryhmiin kohdistuvan aiheen vuoksi tutkimukselle haettiin ja saatiin Helsingin yliopiston ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin toimikunnan puoltava lausunto (2/2023).

Kyselyyn vastasi huhti-toukokuun 2023 aikana 1180 opiskelijaa eri puolilta Suomea. Aineistosta poistettiin vastaajat (n = 310), jotka keskeyttivät vastaamisen lomakkeen alussa kysytyjen taustamuuttujien jälkeen. Lopulliseksi vastaajamääräksi tuli 870. Heistä suurin osa

(85,6 %) oli yliopisto-opiskelijoita. Kyselyyn vastasi opiskelijoita monipuolisesti eri aloilta. Naisia (76,8 %) oli miehiin (18,5 %) verrattuna huomattava ylliedustus (koko maan korkeakouluopiskelijoista oli Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2022 naisia 54,6 ja miehiä 45,4 prosenttia). Lisäksi 3,6 prosenttia vastaajista ilmoitti sukupuolekseen jonkin muun ja yksi prosentti ei halunnut sanoa sukupuoltaan. Vastaajista 119 (14 %) ilmoitti kuuluvansa etnisiin vähemmistöihin. Taustamaan perusteella aineistossa oli pieni aliedustus ulkomaalaisia opiskelijoita koko maan tilanteeseen nähden. Kyselyyn vastanneita ulkomaalaisia opiskelijoita oli 4,3 prosenttia vastaajista, kun Tilastokeskuksen (2023b) mukaan Suomen korkeakoulujen kaikista opiskelijoista ulkomaalaisia on 7,2 prosenttia.

Myös tutkimusaineiston alueellinen edustavuus oli kohtuullinen siinä mielessä, että siihen vastasi opiskelijoita joka puolelta Suomea. Tilastokeskuksen (2023a) suuralueluokituksen perustella (pois lukien Ahvenanmaa), Helsinki-Uusimaan sekä Pohjois- ja Itä-Suomen opiskelijoita oli ylliedustus ja Etelä- sekä Länsi-Suomen opiskelijoita aliedustus koko maan tilanteeseen nähden (taulukko 1).

TAULUKKO 1. Aineiston alueellinen edustavuus

Suuralue	Kyselyyn vastanneet	Prosenttia	Korkeakoulujen opiskelijamäärä	Prosenttia
Helsinki-Uusimaa	340	39,6	95 468	30,3
Etelä-Suomi	111	12,9	61 426	19,5
Länsi-Suomi	105	12,2	83 175	26,4
Pohjois- ja Itä-Suomi	303	35,3	74 947	23,8
Yhteensä	859	100	315 016	100

*Lähde: Tilastokeskus 2023a

Aineisto on kohtuullisen edustava kasvatusalojen, yhteiskunnallisten alojen, maa- ja metsätalousalojen sekä terveys- ja hyvinvointialojen osalta (taulukko 2.) Humanististen ja taidealojen sekä luonnontieteiden edustajia on aineistossa ylliedustus. Kauppa-, hallinto- ja oikeustieteiden sekä tekniikan alojen opiskelijoita on aliedustus. Vain yksi palvelualojen

opiskelija vastasi kyselyyn (opiskelijat saivat itse luokitella opiskelualansa Tilastokeskuksen korkeakoulujen opiskelualaluokituksen perusteella).

TAULUKKO 2. Aineiston edustavuus opiskelualan perusteella

Opiskeluala	Kyselyyn vastanneet	Prosenttia	Korkeakoulujen opiskelijamäärä *	Prosenttia
Kasvatusalat	73	8,4	17 104	5,3
Humanistiset ja taidealat	197	22,7	33 050	10,2
Yhteiskunnalliset alat	84	9,7	19 833	6,1
Kauppa, hallinto ja oikeustieteet	16	1,8	58 825	18,2
Luonnontieteet	174	20,1	15 293	4,7
Tekniikan alat	78	9,0	97 300	30,1
Maa- ja metsätalousalat	19	2,2	6708	2,1
Terveys- ja hyvinvointialat	197	22,7	62 720	19,4
Palvelualat	1	0,1	12 705	3,9
Jokin muu	28	3,2	0	0
Yhteensä	867	100	323 538	100

*Lähde: Tilastokeskus 2023a

Etnisiin vähemmistöryhmiin kuulumista kysyttiin vastaajilta seuraavasti: Koetko kuuluvasi esimerkiksi kielesi, uskontosi, kulttuurisi, kansalaisuutesi, etnisen taustasi tai ihonvärisi perusteella johonkin vähemmistöryhmään? Vastausvaihtoehdot kysymykseen olivat kyllä tai ei.

Koettua syrjintää mitattiin korkeakoulukontekstia varten kehitetyllä syrjintämittarilla (Fuller-Rowell, Ong, Phinney 2013), jossa vähemmistöön kuuluvilta vastaajilta kysyttiin, onko heitä kohdeltu kielteisesti tai epäoikeudenmukaisesti heidän taustansa vuoksi opintojen aloittamisen jälkeen a) muiden opiskelijoiden, b) professorien / opettajien ja c) muun henkilökunnan toimesta. Vastausvaihtoehdot olivat välillä 1 = En koskaan, 5 = Hyvin usein.

Omaa ja muiden puuttumista syrjintään sekä sen näkemistä, että kanssaopiskelijoita on kohdeltu ikävästi heidän etnisen taustansa takia, kysyttiin kolmen kysymyksen avulla: Kuinka

usein olet opintojesi aikana... 1) Kokenut, että jotakuta kohdellaan ikävästi tai epäreilusti hänen etnisen taustansa takia? 2) Nähty jonkun puuttuvan tilanteeseen, jossa jotakuta kohdellaan epäreilusti hänen taustansa takia? 3) Puuttunut itse tilanteeseen, jossa jotakuta kohdellaan epäreilusti hänen taustansa takia? Kysymysten asteikko vaihteli välillä 1 = En koskaan, 5 = Erittäin usein.

Vuorovaikutuksen määrää ja laatua toiseen etniseen ryhmään kuuluvien kanssa mitattiin kysymällä, kuinka usein vastaaja on tekemisissä sellaisten opiskelijoiden kanssa, joilla on eri etninen tausta kuin hänellä ja kuinka usein he kokevat tämän vuorovaikutuksen a) myönteiseksi ja b) kielteiseksi (Barlow ym. 2012). Vastausvaihtoehdot olivat välillä 1 = En koskaan, 5 = Hyvin usein.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan tunteitaan toiseen etniseen ryhmään kuuluvia opiskelijoita kohtaan usein käytetyllä ja psykometrisesti toimivaksi osoitetulla ”tunnelämpömittarilla” (ks. Lolliot ym. 2015). Mittarin asteikko oli nollasta sataan (0 = Erittäin kylmät tunteet ja 100 = Erittäin lämpimät tunteet).

Syrjiviin tilanteisiin puuttumista sääteleviä sosiaalisia normeja operationalisoitiin kuuden väittämän mittarilla (ks. Lukacena, Reynolds-Tylus, & Quick, 2019), joka kartoitti korkeakouluyhteisön eri viiteryhmien (ystävät ja lähimmät opiskelutoverit, muut opiskelijat, ja opettajat ja muu henkilökunta) koettua toimintaa ja itse kohdistuvia toimintaodotuksia. Mittarissa käytetyt viiteryhmät oli valittu pilotoinnissa (N=8) annettujen avovastausten perusteella. Opiskelijoilta kysyttiin: Jos jotakuta kohdellaan ikävästi tai epäoikeudenmukaisesti korkeakoulussani hänen etnisen taustansa takia a) ystäväni ja lähimmät opiskelutoverini, b) suurin osa korkeakouluni opiskelijoista, c) opettajat ja muu henkilökunta, d) ystäväni ja lähimmät opiskelutoverini ajattelisivat, että minun tulisi puuttua tilanteeseen, e) suurin osa korkeakouluni opiskelijoista ajattelisivat, että minun tulisi puuttua tilanteeseen, f) opettajat ja muu henkilökunta ajattelisivat, että minun tulisi puuttua tilanteeseen. Väittävät a-c ovat deskriptiivisiä eli kuvailevia normeja. Ne kuvaavat uskomuksia ystävien, opiskelijoiden ja yliopiston henkilökunnan puuttumisesta syrjintään. Väittävät d-f taas ovat injunktiivisia normeja eli uskomuksia siitä, missä määrin vastaaja uskoo eri tahojen odottavan hänen puuttuvan syrjintään.

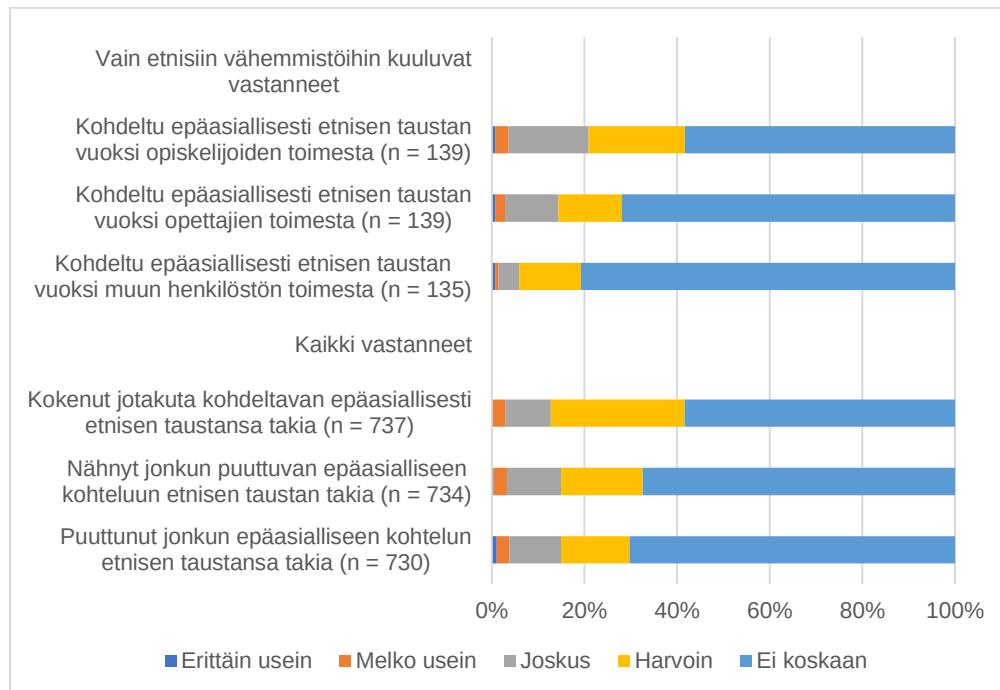
Rasismin suvaitsemista mitattiin lyhennetyllä versiolla Huntin, Forsbergin ja Ryanin (2021) väittämäpatterista. Väittämien asteikko vaihteli välillä 1 = Täysin eri mieltä, 7 = Täysin samaa mieltä. Se koostui seuraavista väittämistä: Vaikka jollakin olisi rasistisia näkemyksiä, hän voi olla hyvä ihminen + Muilla ihmisillä on oikeus heidän näkemyksiinsä, vaikka ne olisivat rasistisia + En voisi olla ystävä sellaisen ihmisen kanssa, jolla on rasistisia näkemyksiä (asteikko käännetty) + Joskus ihmiset käyttävät rasistista kieltä saadakseen huomiota, eivät siksi, että he olisivat oikeasti rasisteja. Rasismin suvaitsemista kartoittavista väittämistä muodostettiin summamuuttuja seuraavasti: Kaiser Meyer-Olkin -indeksin perusteella todettiin, että edellä mainitut väittämät soveltuivat faktorianalyysiin (KMO = 0,73). Myös Bartlettin sfäärisyystestin perusteella ($p < 0,001$) muuttujien välillä esiintyi nollasta poikkeavia korrelaatiota, joten faktorianalyysin ehdot täyttyivät. Eksploraatiivisen faktorianalyysin perusteella muodostettiin rasismin suvaitsemista kuvaava faktori, jonka ominaisarvo oli yli yhden ja joka selitti 53,1 prosenttia osioiden vaihtelusta. Tästä tehtiin summamuuttuja, jonka reliabiliteetti oli hyvä ($\alpha = 0,70$).

Tutkimustulosten analyysissä käytettiin frekvenssijakaumia, prosenttiosuuksia, ristiintaulukointia yhdistettynä neliötestiin ja Cramerin V:n efektikokotestiin, keskiarvojen vertailuun varianssianalyysia ja t-testiä yhdistettynä Cohenin d:n efektikokotestiin, muuttujien välisten yhteyksien tutkimiseen korrelaatiota ja syrjintään puuttumista selittävien tekijöiden tarkasteluun lineaarista regressioanalyysiä. Aineisto analysoitiin SPSS 27-ohjelmalla. Tilastollisten testien normaalijakaumat ja varianssien yhtäsuuruusoletukset tarkistettiin Kolmogorov-Smirnovin ja Levenen testien sekä histogrammien ja sirontakuvioiden avulla. Mikäli normaalisuusoletukset eivät olleet voimassa, analyysit tarkistettiin epäparametrisia testejä (Kruskal-Wallis, Mann-Whitney U) testejä käyttäen.

Tulokset

Kuvioon 1 on koottu aineiston kuvailevia tutkimustuloksia. Siitä nähdään, että etnisiin vähemmistöihin kuuluvista vastaajista 21 prosenttia oli kohdannut vähintään joskus epäasiallista kohtelua etnisen taustansa takia muiden opiskelijoiden toimesta. Opetushenkilöstön toimesta epäasiallista kohtelua oli kohdannut 15 prosenttia ja muun henkilökunnan osalta 6 prosenttia etniseen vähemmistöön kuuluvista vastaajista. Epäasialliseen kohteluun puuttumisen näkeminen ja oma väliinmeno sellaiseen oli harvinaista, sillä vain noin 15 prosenttia kaikista vastaajista (sekä enemmistö että

vähemmistöt) oli nähnyt edes joskus jonkun puuttuvan epäasialliseen kohteluun. Vastaavasti 15 prosenttia oli puuttunut sellaiseen itse.

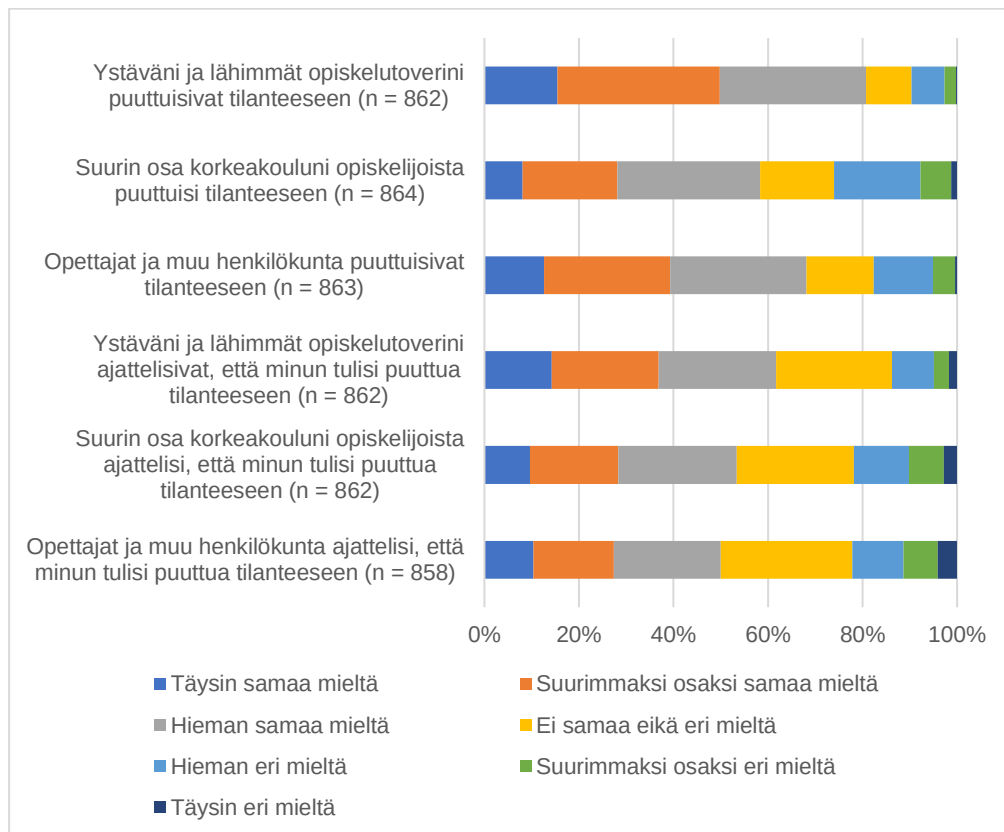

KUVIO 1. Epäasiallinen kohtelu etnisen taustan perusteella, sen näkeminen ja siihen puuttumisen yleisyys

Etniseen vähemmistöön kuuluvat opiskelijat olivat havainneet etniseen enemmistöryhmään kuuluvia useammin jotakuta kohdeltavan epäasiallisesti etnisen taustansa takia (8 % vähemmistöopiskelijoista ja 2 % enemmistöopiskelijoista oli havainnut tällaista melko- tai erittäin usein, $\chi^2(4) = 41,79$; $p < 0,001$; Cramerin $V = 0,24$). Edelleen, vähemmistöopiskelijat olivat nähneet jonkun puuttuvan epäasialliseen kohteluun (6 % ja 3 %, $\chi^2(4) = 18,34$; $p = 0,001$; Cramerin $V = 0,16$) ja puuttuneet sellaiseen itse (7 % ja 3 %; $\chi^2(4) = 24,02$; $p < 0,001$; Cramerin $V = 0,18$) enemmistöopiskelijoita useammin. Yhteys vähemmistön ja enemmistön välillä epäasiallisen kohtelun havaitsemisessa, siihen puuttumisen näkemisessä ja siihen itse puuttumisessa oli kuitenkin heikko, kuten Cramerin V :n arvoista voidaan nähdä ($< 0,30$).

Tarkasteltaessa etnisestä taustasta johtuvaan epäasialliseen kohteluun puuttumiseen liittyviä normeja (kuvio 2), huomataan, että 81 prosenttia opiskelijoista oli vähintään hieman samaa mieltä siitä, että hänen ystävänsä ja lähimmät opiskelijatoverinsa puuttuisivat havaitsemaansa epäasialliseen kohteluun. Sen sijaan muiden opiskelijoiden ja yliopiston henkilökunnan uskottiin puuttuvan asiaan selvästi harvemmin. Opiskelijoista 62 prosenttia oli vähintään

hieman samaa mieltä myös siitä, että ystävät ja lähimmät opiskelutoverit ajattelisivat, että hänen pitäisi puuttua epäasialliseen kohteluun. Tässäkin selvästi pienempi osuus vastaajista uskoi muiden yliopistonsa opiskelijoiden ajattelevan, että näin pitäisi tehdä tai yliopiston henkilökunnan odottavan, että vastaaja puuttuisi tilanteeseen. Vaikuttaa siis siltä, että mitä läheisemmästä ihmisestä on kyse, sitä suurempi merkitys sillä on epäasialliseen kohteluun puuttumisessa.

KUVIO 2. Etnisen taustan perusteella tapahtuvaan epäasialliseen kohteluun puuttumisen normit

Etniseen enemmistöön kuuluvat opiskelijat olivat vähemmistöön kuuluvia opiskelijoita yleisemmin sitä mieltä, että heidän ystävänsä ja lähimmät opiskelijatoverinsa puuttuisivat etnisestä taustasta johtuvaan epäasialliseen kohteluun (enemmistöstä 51 % ja vähemmistöistä 42 % melko tai täysin samaa mieltä, $\chi^2(6) = 19,00$; $p < 0,01$; Cramerin $V = 0,15$). Vastaava ero enemmistö- ja vähemmistöopiskelijoiden välillä oli myös oman yliopiston muiden opiskelijoiden (29 % ja 24 %, $\chi^2(6) = 24,01$; $p < 0,001$; Cramerin $V = 0,17$) ja yliopiston opettajien ja muu henkilökunnan (40 % ja 34 %, $\chi^2(6) = 18,98$; $p < 0,01$; Cramerin $V = 0,15$)

puuttumisessa epäasialliseen kohteluun. Enemmistö- ja vähemmistöryhmien välillä oli puuttumisen normeissa kuitenkin vain heikko yhteys.

Taulukossa 3 tarkastellaan etnisen taustan perusteella tapahtuvaan epäasialliseen kohteluun puuttumista keskiarvovertailujen perusteella. Etnisiin vähemmistöihin kuuluvat puuttuivat yleisemmin näkemäänsä etnisten taustan perusteella tapahtuvaan epäasialliseen kohteluun kuin etniseen enemmistöön kuuluvat. Kun tarkasteltiin pelkästään henkilöitä, jotka kuuluvat etnisiin vähemmistöihin, kävi ilmi, että henkilöt, joita oli kohdeltu epäasiallisesti ainakin joskus muiden opiskelijoiden, opettajien tai muun korkeakoulun henkilökunnan toimesta etnisen taustansa tähden, puuttuivat useammin näkemäänsä epäasialliseen kohteluun kuin sellaiset, joita ei oltu kohdeltu koskaan epäasiallisesti näiden tahojen toimesta.

TAULUKKO 3. Keskiarvot ja keskihajonnat kysymyksestä “Kuinka usein olet opintojesi aikana puuttunut tilanteeseen, jossa jotakuta kohdellaan epäasiallisesti hänen etnisen taustansa takia?” (Asteikko 1 = En lainkaan, 5 = Erittäin usein)

Kaikki vastaajat	Keskiarvo	Keskihajonta
Etninen tausta***		
Etninen vähemmistö (n = 111)	1,83	1,026
Etninen enemmistö (n = 619)	1,44	0,834
Vain etniseen vähemmistöön kuuluvat		
Epäasiallinen kohtelu etnisen taustan vuoksi ***		
Kohdeltu epäasiallisesti etnisen taustan vuoksi muiden opiskelijoiden toimesta (n = 57)	2,33	1,075
Ei kohdeltu epäasiallisesti etnisen taustan vuoksi muiden opiskelijoiden toimesta (n = 78)	1,32	0,674
Kohdeltu epäasiallisesti etnisen taustan vuoksi opettajien toimesta (n = 38)	2,39	1,128
Ei kohdeltu epäasiallisesti etnisen taustan vuoksi opettajien toimesta (n = 97)	1,49	0,818
Kohdeltu epäasiallisesti etnisen taustan vuoksi muun henkilökunnan toimesta (n = 25)	2,69	1,108
Ei kohdeltu epäasiallisesti etnisen taustan vuoksi muun henkilökunnan toimesta (n = 108)	1,53	0,842

***$p < 0,001$ Efektikoot (Cohenin d): Etninen tausta 0,87; Kohtelu epäasiallisesti muiden opiskelijoiden 0,87, opettajien 0,92, muun henkilökunnan toimesta 0,90.		

Lineaarisen regressioanalyysin avulla selvitettiin sitä, mitkä tekijät selittivät sivullisten puuttumista etnisestä taustasta johtuvaan epäasialliseen kohteluun. Puuttumista mallinnettiin vastaajan enemmistö-/vähemmistöstatuksen ohella sekä yksilön asenteiden ja kokemusten, että sosiaalisten normien kautta. Ensimmäisessä vaiheessa malliin otettiin mukaan asenteet muita kuin omaan etniseen taustaan kuuluvia opiskelijoita kohtaan, rasismien suvaitseminen, vuorovaikutuksen määrä ja laatu (kielteinen ja myönteinen) muun taustaisten opiskelijoiden kanssa, epäasiallisen kohtelun havaitseminen opintojen aikana, muiden puuttuminen epäasialliseen kohteluun, kokemus siitä, että opettajat, ystävät ja muut opiskelijat odottavat tilanteeseen puuttumista, kokemus siitä, että opettajat, ystävät ja muut opiskelijat puuttuisivat tilanteeseen). Lisäksi malliin otettiin mukaan vastaajan oma etninen tausta, (ei kuulu tai kuuluu etniseen vähemmistöön, koodattiin Dummy-muuttujaksi).

Regressioanalyysin ensimmäisessä mallivaiheessa havaittiin, että vaikka kokonaisuudessaan malli oli tilastollisesti erittäin merkitsevä selittäjä ($F_{14, 681} = 75,171$; $p < 0,001$) ja sen selitysaste oli hyvä ($R^2 = 0,607$), suurin osa mallin yksittäisistä selittäjistä eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Niinpä vuorovaikutuksen myönteisyys ($\beta = -0,001$; $t = -0,032$; $p = 0,974$) ja kielteisyys ($\beta = -0,027$; $t = -1,010$; $p = 0,313$), käsitys muista kuin omaan etniseen taustaan kuuluvista samassa yliopistossa ($\beta = -0,026$; $t = -0,891$; $p = 0,373$), rasismien sieto ($\beta = -0,006$; $t = -0,235$; $p = 0,814$), kuuluminen etniseen vähemmistöön ($\beta = -0,005$; $t = -0,194$; $p = 0,846$), muiden puuttuminen epäasialliseen kohteluun (läheisimmät opiskelukaverit $\beta = -0,015$; $t = -0,454$; $p = 0,650$, muut opiskelijat $\beta = 0,000$; $t = 0,007$; $p = 0,995$, opettajat ja muu henkilökunta $\beta = -0,032$; $t = -1,032$, $p = 0,302$), sekä muiden opiskelijoiden ($\beta = -0,089$; $t = -1,891$, $p = 0,059$) ja opettajien ja muun henkilökunnan ($\beta = 0,031$; $t = 0,751$, $p = 0,453$) käsitykset siitä, että tilanteeseen tulisi puuttua, jätettiin mallista pois.

Näin ollen regressioanalyysin toisessa vaiheessa selittäjiksi jäivät epäasiallisen kohtelun havaitseminen, muiden puuttuminen siihen, vuorovaikutus muiden kuin omaan etniseen taustaan kuuluvien opiskelijoiden kanssa sekä ystävien ja läheisten opiskelukavereiden

asettamattomat normit. Muuttujien väliset yhteydet tarkistettiin korrelaatioiden avulla. Sillä, että henkilö oli nähnyt jotakuta kohdeltavan epäasiallisesti tämän etnisestä taustasta johtuen ($r = 0,64$; $p < 0,001$) ja sillä, että hän oli nähnyt sivullisen puuttuvan tilanteeseen ($r = 0,73$; $p < 0,001$), oli yhteys omaan aktiivisuuteen sivullisena. Yhteydet eivät kuitenkaan olleet niin voimakkaita, etteikö regressioanalyysia olisi ollut voinut tehdä multikollineaarisuuden takia. Toisin sanoen, muuttujien samankaltaisuudesta huolimatta kyse ei ollut samasta muuttujasta.

Neljän selittävän muuttujan malli sopi aineistoon ($F 4, 714 = 271,904$; $p < 0,001$) ja sen selitysaste oli hyvä ($R^2 = 0,604$). Kaikki mallin selittäjät ennustivat etnisestä taustasta johtuvaan epäasialliseen kohteluun puuttumista tilastollisesti merkitsevästi (taulukko 4). Parhaiten puuttumista ennusti sen näkeminen, että on nähnyt jonkun muun puuttuvan epäasialliseen kohteluun ($\beta = 0,543$; $t = 18,321$; $p < 0,001$). Myös se, missä määrin on havainnut jotakuta kohdeltavan ikävästi tai epäreilusti hänen etnisen taustansa takia, lisäsi puuttumisen todennäköisyyttä tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($\beta = 0,289$; $t = 9,591$; $p < 0,001$). Sen sijaan ystävien ja läheisten odotukset tilanteeseen puuttumisesta ($\beta = 0,065$; $t = 2,746$; $p < 0,01$) sekä vuorovaikutuksen määrä muiden kuin omaa etniseen ryhmään kuuluvien kanssa ($\beta = 0,058$; $t = 2,384$; $p < 0,05$) vaikutus ei ollut yhtä voimakas. Jäännöstermien jakaumassa oli pieniä poikkeavuuksia, mutta poikkeavuus muuttujien lineaarisuudesta ei ollut suuri.

TAULUKKO 4. Lineaarinen regressioanalyysi puuttumiseen tilanteeseen, jossa jotakuta kohdellaan epäasiallisesti hänen etnisen taustansa vuoksi ($n = 719$)

Muuttuja	B	Keskivirhe	β
Nähnyt jonkun puuttuvan tilanteeseen, jossa jotakuta kohdellaan epäasiallisesti hänen etnisen taustansa takia	0,568	0,031	0,543***
Kokenut, että jotakuta kohdellaan epäasiallisesti hänen etnisen taustansa takia	0,320	0,033	0,289***
Ystäväni ja lähimmät opiskelutoverini ajattelisivat, että minun tulisi puuttua tilanteeseen	0,041	0,015	0,065**
Kuinka usein olet vuorovaikutuksessa opiskelijoiden kanssa, joilla eri etninen tausta kuin sinulla?	0,049	0,020	0,058*
R^2 0,604			
Korjattu R^2 0,601			
F-testi 271,90***			

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen perusteella etniseen taustaan perustuvan epäasiallisen kohtelun havaitseminen opintojen aikana ei ollut korkeakouluopiskelijoilla Suomessa kovin yleistä. Kyselyyn vastanneista opiskelijoista vain 12 prosenttia sanoi huomanneensa epäasiallista kohtelua vähintään joskus. Loput vastaajista oli havainnut tällaista vain harvakseltaan tai ei koskaan.

Odotetusti etnisiin vähemmistöihin kuuluvat opiskelijat olivat havainneet opintojensa aikana enemmistöryhmään kuuluvia useammin jotakuta kohdeltavan epäasiallisesti etnisen taustansa takia. Asian voidaan ilmaista myös niin päin, että etniseen enemmistöön kuuluvat olivat nähneet epäasiallista kohtelua vähemmistöjä harvemmin. Tämä selittyy todennäköisesti ensinnäkin sillä, että koronapandemian ja kontaktiopetuksen vähentymisen myötä etnisiin vähemmistöryhmiin kohdistuva epäasiallinen kohtelu on jäänyt piiloon erityisesti niiltä opiskelijoilta, jotka eivät itse ole tällaisen kohteena. Toiseksi, mikroaggressioina esiintyvä rasismi on usein luonteeltaan hienovaraista ja siten usein vaikeasti havaittavaa. Varsinkin sellaiselle, joka ei ole itse kokenut mikroaggressioita tai kokenut niitä samalla tavalla kuin kohde, yksittäinen tapahtuma ei ehkä näytä tarpeeksi haitalliselta, jotta se oikeuttaisi siihen puuttumiseen. Esimerkiksi tummaihoiseen kohdistuva mikroaggressio voi olla valkoiselle tunnistamaton. (Haynes-Baratz, Bond, Allen, Li, & Metinyurt 2022, 529.)

Vaikka etnisestä taustasta johtuvaa epäasiallista kohtelua ei oltu juurikaan havaittu, etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat opiskelijat olivat kuitenkin joutuneet epäasiallisen käyttäytymisen kohteeksi. Hieman alle puolet, 47 prosenttia, kyselyyn vastanneista etniseen vähemmistöön kuuluvista oli kohdannut opintojensa aikana epäasiallista käytöstä. Viidesosa (21 prosenttia) vähemmistöön kuuluvista vastaajista raportoi kohdanneensa epäasiallisesta kohtelua etnisen taustansa takia muiden opiskelijoiden toimesta vähintään joskus (4 % melko tai erittäin usein), kun taas vastaavasti epäasiallista kohtelua yliopiston opettajien toimesta vähintään joskus oli kokenut 15 prosenttia (3 % melko- tai erittäin usein). Vain kuusi prosenttia vähemmistöstä oli kohdannut epäasiallista kohtelua yliopiston muun henkilökunnan toimesta (2 % melko tai erittäin usein).

Edellä mainitun perusteella voidaan siis sanoa, että suomalaisissa korkeakouluissa esiintyy etniseen taustaan kohdistuvaa epäasiallista kohtelua, mutta sivullisten puuttuminen näihin on harvinaista. Kaikista vastaajista vain 15 prosenttia kertoi puuttuneensa opintojensa aikana tilanteeseen, jossa jotakuta kohdellaan epäasiallisesti hänen etnisen taustansa takia. Etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat opiskelijat puuttuivat keskimäärin useammin näkemäänsä epäasialliseen kohteluun kuin enemmistöryhmään kuuluvat. Erityisesti sellaiset etnisiin vähemmistöihin kuuluvat, joita itseään oli kohdeltu epäasiallisesti etnisen taustansa tähden, puuttuivat useammin näkemäänsä epäasialliseen kohteluun useammin kuin muut. Tämä tukee Lui ym. (2022) tutkimustulosta, jonka mukaan syrjintää aiemmin kokeneet puuttuvat helpommin näkemäänsä syrjintään kuin sitä kokemattomat.

Sen lisäksi, että etnisestä taustasta johtuvaan epäasialliseen kohteluun puututtiin harvoin itse, myöskään muiden ei oltu juurikaan nähty puuttuvan tällaiseen. Vain 15 prosenttia opiskelijoista oli nähnyt opintojensa aikana edes joskus jonkun puuttuvan etnisestä taustasta johtuvaan epäasialliseen kohteluun. Toisaalta suurin osa opiskelijoista uskoi, että muut puuttuisivat näihin tilanteisiin. Erityisesti omien ystävien ja lähimpien opiskelijatovereiden ajateltiin olevan valmiita puuttumaan havaitsemaansa epäasialliseen kohteluun: heidän puuttumisestaan oli hieman, melko tai täysin samaa mieltä 81 prosenttia vastaajista. Samoin 68 prosenttia vastaajista uskoi opettajien ja oppilaitoksen henkilökunnan ja 58 prosenttia muiden opiskelijoiden olevan valmiita puuttumaan havaitsemaansa etnisestä taustasta johtuvaan epäasialliseen kohteluun.

Tarkastelimme myös tekijöitä, jotka selittävät opiskelijoiden puuttumista tilanteisiin, joissa etniseen vähemmistöön kuuluva kanssaopiskelija on hänen taustaansa kohdistuvan epäasiallisen kohtelun kohteena korkeakoulussa. Lineaarisen regressioanalyysin tulosten perusteella neljä selittävää muuttujaa ennustivat epäasialliseen kohteluun puuttumisen todennäköisyyttä. Parhaiten puuttumiseen vaikutti (positiivisesti) se, että on joskus nähnyt jonkun muun puuttuvan etnisestä taustasta johtuvaan epäasialliseen kohteluun. Myös se, mitä enemmän kanssaopiskelijoita oli havaittu kohdeltavan epäasiallisesti heidän etnisen taustansa takia, ystävien ja läheisten opiskelutovereiden odotukset siitä, että tilanteeseen tulisi puuttua sekä vuorovaikutuksen määrä muiden kuin omaa etniseen ryhmään kuuluvien kanssa ennustivat puuttumista.

Tulosten valossa epäasialliseen kohteluun puuttumista näyttävät siis selittävän erityisesti muiden esimerkkiin ja odotuksiin liittyvät normatiiviset tekijät. Ystävien ja läheisten opiskelutovereiden asettamien normien merkitys puuttumisessa tukee aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan läheisempien viiteryhmien asettamat normit ennustavat asenteita ja käyttäytymistä voimakkaammin kuin itselle etäisempien ryhmien normit (Corrington ym. 2023). Läheiset ihmiset ovat identiteetin kannalta tärkeämpiä kuin tuntemattomat, joten jos heidän keskuudessaan vaikuttaa normi, että sivullisten tulee puuttua etnisestä taustasta johtuvaan epäasialliseen kohteluun, silloin siihen todennäköisemmin myös puututaan (ks. Schultz 2022, 444). Samoin se, että on nähnyt jonkun muun puuttuvan epäasialliseen kohteluun, asettaa myönteisen normin vastaaviin tilanteisiin puuttumiselle.

Toisaalta puuttumista ennustivat myös vuorovaikutustilanteet etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien kanssa ja se, että on joskus nähnyt kanssaopiskelijan tulleen kohdelluksi huonosti etnisen taustan takia. Nämä voivat olla tekijöitä, jotka lisäävät ymmärrystä vähemmistöön kuuluvien ihmisten kohtaamista haasteista tai lisäävät empatiaa ja samaistumista toisen etnisen ryhmän jäseniä kohtaan.

Lopuksi

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että rasismia ja etniseen taustaan perustuvaa epäasiallista kohtelua esiintyy suomalaisissa korkeakouluissa, mutta siihen puuttuminen on harvinaista. Haynes-Baratzin ja hänen työtovereidensa (2022) mukaan akateeminen maailma sisältää monia sellaisia piirteitä, mitkä vaikeuttavat syrjinnän muotojen tunnistamista ja niihin puuttumista. Näitä ovat muun muassa heikot vastuurakenteet ja vähäinen huomio ihmisten väliseen käyttäytymiseen. Huoli siitä, että ei tiedä, miten puuttua näkemäänsä syrjintään sekä henkilökohtaisten ja urariskien punnitseminen valta-asemiin ja hierarkkisiin rakenteisiin perustuvissa yhteisöissä ovat yleisiä sivullisten puuttumisen esteitä.

Jokaiseen epäasiallisuuteen, syrjintä- tai rasismitapaukseen tulee suhtautua vakavasti. Syrjinnällä on kiistattomia kielteisiä vaikutuksia ihmisten fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin (Benner, Wang, Chen & Boyle 2022). Sivullisten toiminnalla tai toimimattomuudella on suuri merkitys korkeakoulujen tasa-arvoisuuden kannalta. Vastuu epäasialliseen kohteluun, syrjintään tai rasismiin puuttumisesta ei saa olla uhrien harteilla. Päinvastoin, vastuu puuttumisesta on etniseen enemmistöön kuuluvilla eli valtaväestöllä.

Sivullisten, jotka ovat etuoikeutetussa asemassa, on ymmärrettävä etnisiin valtasuhteisiin liittyvä dynamiikka ja puututtava havaitsemaansa syrjintään. Kun enemmistö puhuu, se ottaa kantajan roolin, jolloin taakka ei enää lepää kaltoin kohdeltujen harteilla. (Hackworth ym. 2021.)

On siis selvää, että suomalaisiin korkeakouluihin tarvitaan lisää pakollista monikulttuurisuuskoulutusta sekä opiskelijoille että henkilökunnalle. Myös opettajankoulutuksessa monikulttuurisuuteen tulisi panostaa nykyistä huomattavasti enemmän. Laadukkaasti toteutettuna monikulttuurisuuskoulutus auttaa tunnistamaan aiempaa paremmin etnisen taustan perusteella tapahtuvaa epäasiallista kohtelua, opettaa enemmistöön kuuluvia ymmärtämään paremmin vähemmistöjen näkökulmaa sekä antaa keinoja puuttua syrjintään.

Tutkimuksemme sisältyy erinäisiä rajoitteita. Tutkimusaineisto, johon artikkeli perustuu, kerättiin poikkileikkausaineistona useista korkeakouluista eri puolilta Suomea. Vaikka aineisto on kohtuullisen edustava Suomen yliopistojen ja eri opiskelualojen osalta, ammattikorkeakoulujen osalta se ei sitä ole. Tulevaisuudessa vastaaviin tutkimuksiin olisi syytä saada mukaan enemmän ammattikorkeakoulujen opiskelijoita. Lisäksi sivullisten asenteita ja käyttäytymistä etnisen alkuperän perusteella tapahtuvaan epäasialliseen kohteluun tulisi tutkia pitkittäisaineistojen avulla.

Tulkintojamme syrjinnästä ja siihen puuttumisesta rajoittaa myös se, että ne perustuvat opiskelijoiden itse raportoituun käyttäytymiseen. Meillä ei ole tietoa siitä, miten hyvin tämä vastaa todellista käyttäytymistä. Tässä tutkimuksessa saatuja tutkimustuloksia tulisikin testata erilaisin koeasetelmin laboratorio-olosuhteissa koe- ja kontrolliryhmien avulla.

Lähteet

Ashburn-Nardo, L., Lindsey, A.P., Morris, K.A. & Goodwin, S.A. 2020. Who is responsible for confronting prejudice? The role of perceived and conferred authority. *Journal of Business and Psychology* (35), 799–811.

Barlow, F. K., Paolini, S., Pedersen, A., Hornsey, M. J., Radke, H. R., Harwood, J. & Sibley, C. G. 2012. The contact caveat: Negative contact predicts increased prejudice more

than positive contact predicts reduced prejudice. *Personality and social Psychology bulletin* 38 (12), 1629–1643.

Benner, A.D., Wang, Y., Chen, S. & Boyle, A.E. 2022. Measurement considerations in the link between racial/ethnic discrimination and adolescent well-being: A meta-analysis. *Developmental Review* 64, 1–23.

Campbell, M. R., & Brauer, M. 2021. Is discrimination widespread? Testing assumptions about bias on a university campus. *Journal of Experimental Psychology: General* 150 (4), 756–777.

Corrington, A., Fa-Kaji, N. M., Hebl, M., Salgado, A., Brown, N. D., & Ng, L. 2023. The influence of social norms on the expression of anti-Black bias. *Journal of Business and Psychology*, 38 (1), 89-108.

Darley, J. M., & Latane, B. 1968. Bystander intervention in emergencies: Diffusion of responsibility. *Journal of Personality and Social Psychology* 8 (4), 377–383.

Ezzedine, L. & Poyrazli, S. 2020. Perceived ethnic discrimination, race-related stress, and coping styles. *International Journal of Educational Research Open* 1.

FRA (European Union Agency for Fundamental Rights) 2018. Second European Union minorities and discrimination survey: Being black in the EU. Luxembourg: European Union Agency for Fundamental Rights. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-being-black-in-the-eu_en.pdf (luettu 14.9.2023).

FRA (European Union Agency for Fundamental Rights) 2023. Being Black in the EU- the Experiences of People of African Descend. Luxembourg: European Union Agency for Fundamental Rights https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-being-black_in_the_eu_en.pdf (luettu 1.3.2024).

Fuller-Rowell, T. E., Ong, A. D., & Phinney, J. S. 2013. National identity and perceived discrimination predict changes in ethnic identity commitment: Evidence from a longitudinal study of Latino college students. *Applied Psychology* 62 (3), 406–426.

Hackworth, J.M. Kotagal, M., Bignall, O.N.R., Unaka, N. & Matheny Antommara, A.H. 2021. Microaggressions: Privileged observers' duty to act and what they can do. *Pediatrics* 148 (6), e2021052758.

Haynes-Baratz, M. C., Bond, M. A., Allen, C. T., Li, Y. L., & Metinyurt, T. 2022. Challenging gendered microaggressions in the academy: A social–ecological analysis of bystander action among faculty. *Journal of Diversity in Higher Education* 15 (4), 521–535.

Hennelly, S.E., Hussain, S. Hale, T., Cadle, M., Brooke, J. & Davies, E. 2019. University student attitudes to prosocial bystander behaviours. *Health Education* 119 (5-6), 408–424.

Herry, E. & Mulvey, K.L. 2022. Gender-based cyberbullying: Understanding expected bystander behavior online. *Journal of Social Issues* 78.

Hurd, N. M., Trawalter, S., Jakubow, A., Johnson, H. E., & Billingsley, J. T. 2022. Online racial discrimination and the role of white bystanders. *American Psychologist* 77 (1), 39–55.

Hunt J., Folberg A. & Ryan C. 2021. Tolerance of racism: A new construct that predicts failure to recognize and confront racism. *European Journal of Social Psychology* 51 (3), 551–571.

Häkkinen, A. & Mattila, M. 2011. Etelä-Pohjanmaan maahanmuuttajat. Seinäjoki: Siirtolaisuusinstituutin aluekeskuksen tutkimuksia nro 4.

Jousilahti, J., Tanhua, I., Paavola, J-M., Alanko, L., Kinnunen, A., Louvrier, J., Husu, L., Levola, M. & Kilpi, J. 2022. Kotamo. Selvitys korkeakoulujen tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja monimuotoisuuden tilasta Suomessa. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Kristofersson, E. & Hamberg, K. 2022. “I have to do twice as well” – managing everyday racism in a Swedish medical school. *BMC Medical Education* 22 (235).

Lehtokari, R., Jääärni, C., Toijonen, J., Kokkala, J., Lammassaari, M., Varjonen, T. 2023. Tätä on rasismi yliopistomaailmassa: ”Minua luullaan vaihto-opiskelijaksi”. YLE, 04.09.2023 <https://yle.fi/a/74-20048435> (Luettu 15.9.2023)

Leonardo, Z. & Grubb, W. N. 2014. Education and racism: A primer on issues and dilemmas. New York ja Lontoo: Routledge.

Levine, M. Philpot, R., Kovalenko, A. G. 2020. Rethinking the bystander effect in violence reduction training programs. *Social Issues and Policy Review* 14 (1), 273–296.

Liebkind, K., Larja, L., & Brylka, A. 2016. Ethnic and gender discrimination in recruitment: Experimental evidence from Finland. *Journal of Social and Political Psychology* 4 (1), 403–426.

Lolliot, S., Fell, B., Schmid, K., Wölfer, R., Swart, H., Voci, A., Christ, O., New, R. & Hewstone, M. 2015. Measures of intergroup contact. Teoksessa G.J. Boyle, D.H. Saklowske & G. Matthews (toim.) *Measures of personality and social psychological constructs*. Academic Press.

Lui, P.P., Parikh, K., Katedia, S. & Jouriles, E.N. 2022. Anti-Asian discrimination and antiracist bystander behaviors amid the COVID-19 outbreak. *Asian American Journal of Psychology* 13 (3), 295–304.

Lukacena, K. M., Reynolds-Tylus, T., & Quick, B. L. 2019. An Application of the Reasoned Action Approach to Bystander Intervention for Sexual Assault. *Health Communication*, 34 (1), 46–53.

Mainwaring, C., Gabbert, F., & Scott, A. J. 2023. A systematic review exploring variables related to bystander intervention in sexual violence contexts. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24 (3), 1727-1742.

McMahon, S., Burnham, J. & Banyard, V.L. 2020. Bystander Intervention as a Prevention Strategy for Campus Sexual Violence: Perceptions of Historically Minoritized College Students. *Prevention Science* 21, 795–806

Murrell, A.J. 2020. Why someone did not stop them? Aversive racism and the responsibility of bystanders. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal* (40) 1, 60–73.

Nelson J., Dunn K., Paradies Y., Pedersen A., Sharpe S., Hynes M., & Guerin B. 2010. Review of bystander approaches in support of preventing race-based discrimination. Victorian Health Promotion Foundation (VicHealth), Carlton, Australia.

Olneck, B. 2004. Immigrants and education in the United States. Teoksessa Banks, J. A. & McGee Banks. C. A. (toim.): *Handbook of research on multicultural education*. Second edition. San Francisco: Jossey-Bass, 381–403.

Puuronen, V. 2011. *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.

Rauta, J. 2022. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2021. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 27.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/780352/Polamk_Katsauksia_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Luettu 14.9.2023).

Rikoslaki 2011. 511 / 13.5.2011, 10 §.

Salmivalli, C. 2014. Participant roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions? *Theory Into Practice* 53, 286–292.

Salmivalli, C., Voeten, M. & Poskiparta, E. 2011. Bystanders matter: associations between reinforcing, defending, and the frequency of bullying behavior in classrooms. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* 40 (5), 668–676.

Schultz, P.W. 2022. Secret agents of influence: Leveraging social norms for good. *Current Directions in Psychological Science* 31 (5), 443–450.

Sinokki, J. 2017. Rasismin määritelmä. Teoksessa J. Sinokki (toim.): Rasismi ja filosofia. Turku: Eetos, 272–287.

Sleeter, C. E. & D. Delgado Bernal 2004. Critical pedagogy, critical race theory, and antiracist education: Implications for multicultural education. Teoksessa Banks, J. A. & McGee Banks, C. A. (toim.): Handbook of research on multicultural education. Second edition. San Francisco: Jossey-Bass, 240–258.

Souto, A-M. 2011. Arkipäivän rasismi koulussa: Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkoston / Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 110.

Sue, D. W., Alsaidi, S., Awad, M. N., Glaeser, E., Calle, C. Z., & Mendez, N. 2019. Disarming racial microaggressions: Microintervention strategies for targets, white allies, and bystanders. *American Psychologist* 74 (1), 128–142.

Szekeres, H., Halperin, E., Kende, A., & Saguy, T. 2022. Endorsing negative intergroup attitudes to justify failure to confront prejudice. *Group Processes & Intergroup Relations*.

Tilastokeskus 2023a. Tutkintotavoitteisen koulutuksen opiskelijat ja tutkinnot koulutusalueen ja koulutusalan (Kansallinen koulutusluokitus) mukaan, 2000-2021.

https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__opiskt/statfin_opiskt_pxt_12dc.px/
(luettu 16.8.2023)

Tilastokeskus 2023b. Tutkintotavoitteisen koulutuksen vieraskieliset ja ulkomaalaiset opiskelijat koulutusalueen ja koulutussektorin mukaan, 2004-2021

https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__opiskt/statfin_opiskt_pxt_11c4.px/
(luettu 16.8.2023)

Vianden, J. & Gruber, C. 2020. “It’s hard to speak up”: Lessons learned from engaging U.S. white college men in conversations on racism. *GMS Journal for Medical Education* 37 (2), Doc16.

Wong, B., Elmorally, R., Copsey-Blake, M. Highwood, E. & Singarayer, J. 2021. Is race still relevant? Student perceptions and experiences of racism in higher education. Cambridge Journal of Education 51 (3), 359–375.

Yhdenvertaisuuslaki 2014. 1325 / 30.12.2014, 8 §.

Zacheus, T. 2019. Kiusaaminen, syrjintä ja rasismi. Kokemuksia peruskoulussa ja toisella asteella. Teoksessa Jahnukainen, M., Kalalahti, M. & Kivirauma, J. (toim.) Oma paikka haussa. Maahanmuuttotataustaiset nuoret ja koulutus. Helsinki: Gaudeamus, 137–169.

Zhengmeng, W., Hani, Y. S., Zainudin, S. S. S. 2022. Factors influencing bystander noninterference behavior in cyberbullying: A systematic literature review. International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences 12 (10), 1929 – 1946.

Öblom, A., & Antfolk, J. 2017. Ethnic and gender discrimination in the private rental housing market in Finland: A field experiment. PLoS ONE 12 (8).

Inappropriate treatment due to ethnic background and the factors that explain to intervention in it among higher education students in Finland

The article examines inappropriate treatment due to ethnic background in Finnish higher education institutions, the prevalence of intervention by bystanders, and which factors are connected to the intervention of inappropriate treatment. The research material is a survey (n = 870) sent to the students of Finnish higher education institutions. The study showed that intervening in inappropriate treatment based on ethnic background and seeing other bystanders intervene in inappropriate treatment was rare in Finnish higher education institutions. Those belonging to ethnic minorities said that they intervened more often in the inappropriate treatment than those belonging to the ethnic majority. Those who had been treated inappropriately by other students, teachers or other university staff because of their ethnic background reacted more often to the inappropriate treatment than those who had not been treated inappropriately. Based on the linear regression analysis, four explanatory variables predicted interference with inappropriate treatment based on ethnic background. Intervention was best predicted by seeing that someone else has sometimes reacted to inappropriate treatment. Also, the number of fellow students who had been found to be treated inappropriately, the expectations set by friends and close fellow students regarding intervention in inappropriate treatment, and the amount of interaction with people other than those belonging to one's own ethnic group predicted bystander activity.

Keywords: Bystander, racism, discrimination, college, university